

УДК 378.4

О. І. Кравченко,

кандидат педагогічних наук, доцент

(ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
м.Старобільськ)

ПРИНЦИПИ МОДЕЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація

Обґрунтовуються принципи моделювання стратегічного розвитку університету як фундаментальні вихідні положення розвитку університетської діяльності в довгостроковій перспективі. Акцентується увага на важливих питаннях моделювання стратегічного розвитку університету.

Ключові слова: принципи, моделювання, стратегічний розвиток, університет.

Summary

Principles of modeling of university's strategic development as fundamental assumptions of the university's activity in the long term perspective are considered in the article. The attention is paid on the important issues of modeling of university's strategic development.

Key words: principles, modeling, strategic development, university.

Постановка проблеми. Актуальність моделювання стратегічного розвитку університету зумовлена загостренням конкуренції між вищими навчальними закладами. Відсутність стратегічного розвитку університету призводить до зниження кількісних та якісних показників діяльності навчального закладу. У зв'язку з цим виникає потреба в ефективному моделюванні стратегічного розвитку університету. За умови здійснення моделювання стратегічного розвитку університет має можливість посилити свої позиції на освітньому ринку, задовольнити потреби споживачів та досягати намічених цілей. Науково-практичний інтерес становить визначення принципів моделювання стратегічного розвитку університету як основних положень, якими мають користуватися керівники вищих навчальних закладів, фахівці зі стратегічного менеджменту в галузі освіти. Таким чином, негайного вирішення потребує проблема визначення принципів моделювання стратегічного розвитку університету. Питання моделювання стратегічного розвитку університету є одним з найменш досліджуваних аспектів в теорії управління навчальними закладами.

Аналіз досліджень і публікацій. Підґрунтя нашого дослідження складає теорія стратегічного управління організацією, вивчення якої уможливило визначення принципів та закономірностей власне стратегічного управління як ядра теоретичних основ змістової складової процесу моделювання стратегічного розвитку університету. Загальні теоретичні основи стратегічного управління розглянуто в працях Р. Акоффа, І. Ансоффа, Ч. Барнарда, К. Боумена, Дж. Брайсона,

Г. Волкера, П. Дженстера, П. Друкера, В. Євтушевського, К. Ендрю, Б. Карлофа, Д. Кенуели, К. Ковальської, Б. Мізюк, Г. Мінцберга, Д. О'Ніла, М. Портера, К. Прахалад, А. Садєкова, Д. Сазерленда, Г. Саймона, Дж. Сав'єра, Г. Томаса, А. Томпсона, Д. Хасси, Г. Хемела, А. Чандлера.

Істотним внеском у розгляд проблеми моделювання стратегічного розвитку є праці із загальних теоретичних засад управління освітніми системами (А. Аношкін, В. Алфімов, Є. Березняк, В. Бондар, Ю. Васильєв, О. Голік, М. Гриньова Т. Давиденко, М. Дарманський, Д. Дзвінчук, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, Л. Калініна, О.Кірдан, Ю. Конаржевський, М. Кондаков, О. Кривильова, В. Крижко, В. Кукушкін, О. Лебідь, В. Маслов, С. Немченко, С. Ніколаєнко, В. Олійник, Н. Островерхова, О. Орлов, Є. Павлютенков, І. Палкін, В. Пікельна, С. Салига, Т. Сорочан, М. Сунцов, Г. Федоров, Л. Фесік, Є.Хриков, П. Худоминський, Т. Шамова Р. Шиян, І. Шоробура, О. Яришко, В. Яценко).

Різні аспекти стратегічного менеджменту в освіті розкрито в працях Н. Аніскіної, Р. Вдовиченко, В. Григораша, Л. Грицяк, П. Дудка, О. Коляди, Л. Калініної, Н. Касьянкової, І. Кочарян, О. Мармази, О. Макавєєвої, С. Натрошвілі, В. Огаренка, Л. Пасечнікова, М. Поташника, А. Прокопенка, С. Салиги, Л. Соколова, Н. Ткач, С. Шишова, О. Яришко та ін.

Мета статті полягає у визначенні принципів моделювання стратегічного розвитку університету як фундаментальних вихідних положень, що впливають із закономірностей розвитку всіх аспектів університетської діяльності в довгостроковій перспективі.

Стратегічний розвиток університету стає скоріше правилом, ніж винятком, тому перед керівниками постають проблеми виживання вищих навчальних закладів у конкурентній боротьбі й проблеми певної управлінської культури. Стратегічний розвиток університету базується на стратегічному управлінні як концепції виживання в конкурентних умовах; формуванні уявлення майбутнього навчального закладу; формуванні певної позиції на ринку освітніх послуг та фіксації всіх станів університету до досягнення кінцевих результатів. У цьому контексті ми розуміємо, що стратегічний розвиток передбачає певний набір сутнісних змін в основних процесах університету за допомогою заздалегідь визначених дій.

Моделювання стратегічного розвитку університету передбачає врахування специфічних принципів та закономірностей, які дозволяють здійснити глибокий науковий аналіз досліджуваного явища. Так, на нашу думку, моделювання стратегічного розвитку університету можна охарактеризувати як певний процес, при якому відбувається зв'язок теперішнього й минулого з позицій майбутнього; здійснюється прийняття ефективних управлінських рішень щодо визначення стратегічних орієнтирів та забезпечення єдиних темпів розвитку всіх підсистем; відбувається посилення конкурентоспроможності університету на освітньому ринку.

Слово "принцип" походить від латинського *principium* – початок, основа. У принципах узагальнюються всі відомі сучасній науці закони та закономірності, а також емпіричний досвід. Принципи управління – керівні правила, що визначають основні вимоги до системи, структурі та організації управління [3].

Визначення принципів моделювання стратегічного розвитку університету дозволяє виявити особливості управлінської діяльності щодо зазначеного процесу та виявити способи його коригування. В основу визначення принципів моделювання стратегічного розвитку університету було покладено сукупність теоретичних положень стратегічного управління (І. Ансофф, В. Веснін, О. Виханський, З. Галушко, І. Комарницький, В. Пономаренко, З. Шершньова та ін.), прогностики (І. Бестужев-Лада, Д. Гвішіані, Б. Гершунський, В. Лисичкін, В. Матвієнко, М. Скаткін та ін.), освітнього менеджменту (Т. Давиденко, Г. Єльнікова; В. Коваленко, О. Мармази, Т. Сорочан, П. Третьяков, Є. Хриков та ін.).

Отже, зазначимо принципи моделювання стратегічного розвитку. Одним з перших є принцип своєчасного реагування на зміни в освітньому середовищі. Цей принцип акцентує увагу керівників вищих навчальних закладів на тому, що зовнішнє оточення постійно змінюється, у ньому відбуваються якісні перетворення, які впливають на подальший розвиток університету. Отже, своєчасне реагування на зміни в освітньому середовищі є найважливішим чинником успішного виживання в ринкових умовах.

Принцип комплексного вивчення зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу університету. Відповідно до цього принципу процес моделювання стратегічного розвитку передбачає здійснення стратегічного аналізу університету. Добре проведений аналіз надає реальну інформацію щодо наявних ресурсів та можливостей університету та є відповідною крапкою для прийняття стратегічних рішень.

Стратегічний аналіз – це комплексне дослідження позитивних і негативних факторів, які можуть вплинути на економічне становище та конкурентну позицію організації (у т.ч. підприємства) у перспективі, а також шляхів досягнення її (його) стратегічних цілей [5, с.67]. Стратегічні рішення, які приймаються на підставі аналізу лише внутрішнього або тільки зовнішнього середовища, характеризуються недостатньою системністю, що, у свою чергу може призвести до помилок.

Принцип розроблення стратегії розвитку університету відповідно до його конкурентної позиції на освітньому ринку. Моделювання стратегічного розвитку передбачає розроблення певної стратегії розвитку університету, яка має спрямовувати діяльність навчального закладу до позитивних змін: покращення конкурентної позиції університету на освітньому ринку, розширення та створення унікальних освітніх продуктів, збільшення контингенту серед споживачів освітніх послуг, розробку передових досліджень та ін.

Конкурентна позиція вищого навчального закладу може розглядатися як його системна (комплексна) характеристика, що дозволяє ідентифікувати та оцінити його відносні переваги над іншими закладами-конкурентами відповідно до об'єктивних (узагальнених для ринку освітніх послуг) критеріїв, у тому числі щодо наявності та ефективності використання певних стратегічних ресурсів [2, с.60]. Ефективна стратегія має ґрунтуватися на глибокому розумінні конкурентного оточення.

Принцип прогнозування майбутнього в довгостроковій перспективі. Моделювання стратегічного розвитку університету базується

на гіпотезі про можливість передбачення і контролювання майбутнього. С.Гончарова зазначає, що прогнозування – це своєрідне вміння передбачати, аналізувати ситуації й очікуваний хід і її зміни в майбутньому [1, с. 51]. Прогнозування пов'язане з візією університету, його майбутнім. На практиці спостерігається той факт, що, чим чіткіше визначено бачення майбутнього, тим легше розробити стратегічні цілі та критерії оцінювання їх досягнення. Спроби розробити стратегію розвитку в достатньо довгостроковій перспективі без визначення конкретних показників розвитку університету перетворюються на мрії та побажання.

Принцип відповідальності за виконання місії університету перед суспільством. На сайтах вітчизняних університетів розміщуються їх місії, візії, цілі та ін. Л. Пшенична зауважує, що сутність місії полягає в тому, що вона відображає загальні цінності і погляди, пов'язана з культурою закладу, поділяється всіма учасниками навчального процесу, формулюється таким чином, щоб можна було оцінити ступінь її реалізованості [4, с.152].

У ході розгляду місій вітчизняних університетів маємо зазначити, що більшість місій розроблено напівусвідомлено, оскільки вони більше схожі на гасла, заклики та ін., а не на генеральну мету навчального закладу або сукупність цілей, „філософію існування навчального закладу” та ін. Таким чином, університет має розробити таку місію, згідно з якою будуть розроблятися стратегічні цілі та стратегічні завдання. Місія повинна бути легко зрозумілою і привабливою для населення, що, на нашу думку, дозволить збільшити кількість студентів, залучити провідних фахівців до співпраці, створювати стратегічні альянси та ін.

Принцип обґрунтованості стратегічних цілей щодо розвитку університету. Стратегічні цілі є основним орієнтирами, які узгоджуються з місією та баченням. Ми погоджуємося з науковцями в галузі стратегічного менеджменту, що стратегічних цілей може бути від двох до десяти відповідно до розмірів вищого навчального закладу. Таким чином, кількість цілей, вимірюваність, досяжність, терміни, узгодженість з попередніми мають бути чітко обґрунтовані. А. Череп наголошує, що цілі, невірно або погано визначені, можуть призвести до дуже серйозних негативних наслідків [6, с.55].

Принцип визначення стратегічних альтернатив розвитку університету. В основі вироблення стратегії розвитку та стратегії університету лежить принцип альтернативності, який полягає у визначенні конкурентної поведінки тощо. Вибір стратегічних альтернатив здійснюється на основі порівняння різних видів діяльності, встановлення певних пріоритетів розвитку університету. Вважаємо, що моделювати стратегічний розвиток неможливо „раз та назавжди”. У ході моделювання стратегічного розвитку університету не можна передбачити всі можливості, тому доводиться користуватися достатньо узагальненою, неповною та нечіткою інформацією про різні альтернативи.

Принцип гнучкого реагування на інформаційні потоки. Згідно з цим принципом процес прийняття стратегічних рішень здійснюється залежно від стадії накопичення інформації про виникнення нових проблем. Цей принцип впливає з динамічного характеру слабких та сильних

інформаційних сигналів із внутрішнього та зовнішнього середовища університету. Зазначений принцип полягає в здатності змінювати свій напрям у зв'язку з виникненням непередбачених обставин, оскільки сучасні університети функціонують у складних умовах конкуренції.

Принцип цілеспрямованої управлінської діяльності з адаптації університету до його стратегічних цілей. Застосування цього принципу означає, що зміст стратегічних цілей університету та очікувані результати повинні бути роз'яснені всім учасникам управлінського та педагогічного процесу. Наявність спільних інтересів на всіх рівнях управління відбиває розуміння вирішення існуючих проблем та механізмів досягнення цілей, а також урахування особистого вкладу кожного співробітника університету.

Таким чином, за умови дотримання цих принципів виявляється можливим успішне розв'язання завдань моделювання стратегічного розвитку університету.

Висновки. Отже, моделювання стратегічного розвитку університету пов'язане з постановкою цілей, підтримкою взаємовідносин із зовнішнім середовищем, визначенням внутрішніх можливостей, визначенням очікуваних результатів щодо якісних та кількісних показників. На наше переконання, базовими принципами моделювання стратегічного розвитку університету є: принцип своєчасного реагування на зміни в освітньому середовищі; принцип комплексного вивчення зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу університету; принцип розроблення стратегії розвитку університету відповідно до його конкурентної позиції на освітньому ринку; принцип прогнозування майбутнього в довгостроковій перспективі; принцип відповідальності за виконання місії університету перед суспільством; принцип обґрунтованості стратегічних цілей щодо розвитку університету; принцип визначення стратегічних альтернатив розвитку університету; принцип гнучкого реагування на інформаційні потоки; принцип цілеспрямованої управлінської діяльності з адаптації університету до його стратегічних цілей.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження вбачаємо в розробленні моделі стратегічного розвитку університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарова С. Ю. Стратегічне управління: навч. посіб. / С. Ю. Гончаренко, І. П. Отенко. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2004 – 164 с.
2. Дудко П. М. Стратегічне управління вищим навчальним закладом на основі конкурентних переваг : дис... канд... екон. наук : спец. 08.00.04 економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Павло Миколайович Дудко; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. – К., 2015 – 227 с.
3. Принципи менеджменту [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://stud.com.ua/19336/menedzhment/printsipi_menedzhmentu
4. Пшенична Л. В. Менеджмент в освіті / Л. В. Пшенична. – Суми: Мрія, 2012 – 216 с.
5. П'ятницька Г. Т. Стратегічне управління: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Г. Т. П'ятницька, Л. В. Лукашова, Н. В. Ракша ; за ред. Г. Т. П'ятницької – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013 – 408 с.
6. Череп А. В. Стратегічне планування і управління: навч. посіб. / А. В. Череп, А. В. Сучков. – К. : "Кондор", 2011. -334 с.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2016